

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Köyliönjärven kulttuurimaisema
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Köyliönjärven kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Köyliö / Säkyä
1.4. Pinta-ala	7 308 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	1992, valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, RKY 1993 ja RKY2009 sekä Lauri Putko, 2005, kulttuurihistoriallisesti arvokaskohde.
1.6. Päivitysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päivitysinventoinnin pvm	maastokäynnit 12.4.2013 ja 14.5.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaan maiseman peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista laajoihin tasaisiin, viljaviin savikkoalueisiin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta, mutta Lounaiseen viljelyseutuun verrattuna alueella on runsaasti karuja metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Ala-Satakunnan viljelymaisemat sijoittuvat yleensä viljaville savikkoalueille, jotka levittäytyvät koko maankin mittakaavassa arvioituna poikkeuksellisen mittavina tasankoina Kokemäenjokilaaksossa. Pääosa asutuksesta on keskittynyt viljavien savitasankojen tuntumaan. Taajamien ulkopuolinen asutus on ryhmittynyt melko väljästi, yleensä nauhamaisesti. Paikoin on myös löyhähköjä ryhmäkyliä.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Köyliönjärven kulttuurimaiseman kallioperä jakaantuu kahteen osakokonaisuuteen etelä-pohjoissuunnassa. Alueen läntinen puoli on hiekkakiveä. Itäisen puolen pohjoinen osa on kiillegneisiä ja -liusketta ja eteläinen osa granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia. Maaperältään Köyliönjärven rannat ovat hienojakoista maalajia eli hiekkaa. Köyliönjärven eteläosaan sijoittuva Säkyän avoin peltoalue on savista aluetta. Pienemmät saviset alueet sijoittuvat Köyliönjärven rannoille Kirkkosaaren kummallekin puolelle. Maisema-alueen poikki kulkee etelä-pohjoissuunnassa karkeista maalajeista koostuva moreeninen selänne, joka kytkeytyy laajempaan harjujaksoon. Köyliönjärven rannat ovat suurimmaksi osaksi hienojakoiseksi lajittunutta maalajia. Turvealueita edustavat Rahkasuo ja Äijäsuu.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Köyliönjärvi on geologisesti vajoama-allas, jolle on tyypillistä lahdeettomat ja niemettömät rannat. Maisema-alueen läpi kulkee luode-kaakko suuntainen harjujakso. Harju näkyy maisemassa Kankaanpään kylässä, Kirkkosaarella, Kaukosaarella ja järven koillisosassa. Harju on merkittävä pohjaveden muodostumisalue. Järven keskellä kohoavat Säkyänharjuun kuuluvat pitkämalliset ja osin metsäiset saaret, Kirkkosaari ja Kaukosaari, muodostavat Köyliönjärven maisemalle omaleimaisen ilmeen. Vuosisatainen maanviljely on muovannut järven rannat alaviksi viljelymaiksi ja niityiksi. Järven luoteisosasta alkaa Köyliönjoki, joka virtaa Kiukaisten ja Panelian ja Eurajoen läpi lopulta mereen. Kankaanpään kylässä on patoamalla aikaansaatu lampi, Kuninkaanlähde. Padottu allas on saanut nimensä Kustaa III:n vierailtua paikalla vuonna 1775. Maisema-alueen läpi kulkee luode-kaakko suuntainen harjujakso.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Köyliönjärvi on vajoama-allas, minkä takia järvestä ei ole lahtia tai niemiä. Järven eteläpäässä levittäytyy laaja savinen tasankoalue, mikä on tyypillistä Lounaismaan maisemamaakunnalle. Järven keskellä kohoava harjusaarten jono kuuluu maisema-alueen luonnonhistorian erityispiirteisiin. Köyliönjärvi on vähitellen rehevöitynyt ja järven pohjoispäässä ja Kirkkosaaren rannoilla on linnustollisesti merkittävät ruovikkoalueet. Järven pohjois- ja keskiosat kuuluvat Natura 2000-verkoston, valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan ja koko järvi IBA-lintualueeseen.
3.4. Kasvillisuustyytit	Köyliö sijoittuu pohjoiselle havumetsävyöhykkeelle. Vallitseva metsätyyppi alueella on mustikkatyyppin tuore kangas, jota on noin 45% metsäalasta. Seuraavaksi eniten on suometsää (18,5%) ja kuivahkoa kangasmetsää (17,6%).
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Järven pohjoispää ja Kirkkosaaren rannat ovat linnustollisesti merkittävää ruovikkoaluetta. Järven pohjois- ja keskiosa kuuluvat Natura 2000-verkoston, valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan ja koko järvi IBA-lintualueeseen.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Valtakunnallisesti uhanalaisten lajien rekisterissä on havaintoja 15 eläin- ja kasvilajista. Uhanalaisia lajeja sijaitsee Kirkkosaaren ja Kaukosaaren lisäksi Kankaanpään kylässä Kuninkaanlähden alueella. Köyliön maisema-alueella tavattuja lajeja ovat mm. ketonoidanlukko, kiiltosirppisammal, kirjotupsukas, liito-orava, merisinappikirppa, muurainhopeatäplä, piilosammal, suikeanoidanlukko, suokirjosiipi, suonokiperhonen, tuomenpisarpirkko, vakoruutusammal ja viitasammakko.

3.7. Ilmasto	Satakunnan ilmasto luonnehtivat leuto talvi, vähälumisuus ja pitkä kasvukausi. Vuoden keskilämpötila on +4°C ja vuotuinen sademäärä 558 mm. Kasvukausi on Suomen oloissa pitkä, 170-175 vrk. Alueella vallitsevat kaakkois-, etelä- ja lounaistuulet. Avoimet vesipinnat kuten Köyliönjärvi ja mm. yhtenäiset metsäalueet tasaavat alueen lämpö- ja kosteusolosuhteita.
3.8. Maisemarakenne	Maiseman peruselementtinä on matalarantainen Köyliönjärvi, jota reunustavat laajat, alavat viljelykset sekä niiden takana nousevat metsävyöhykkeet. Köyliönjärven kulttuurimaisema yhtyy etelässä laajana viljelyaukeana Säkylän alaviin peltomaisemiin, jotka muodostavat Satakunnan suurimpia yhtenäisiä peltoaukeita. Vajoama-altaan keskeltä nouseva harjusaarten jono luo alueen vesistölle omaleimaisen piirteen. Rehevoityneen järven pohjoispää ja Kirkkosaaren eteläranta ovat linnustollisesti merkittäviä alueita.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Alueella on useita muinaisjäännekohteita. 19 kohteesta 11 on ajoitettu kivikautiseksi, 5 rautakautiseksi, 2 keskiaikaiseksi ja yksi on ajoittamaton. Kivikautiset muinaisjäännekohteet ovat asuinpaikkoja. Eniten muinaisjäännekohteita on keskittynyt Köyliönjoen varteen kapeaan Marttilan alueen kohtaan. Kirkkokari ja Kirkkoniemi ovat keskiaikaisia. Saarella sijaitsevat muinaisjäännekohteet ovat luokiteltu kirkkorakenteiksi.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Asutus on jatkunut alueella yhtäjaksoisesti aina rautakaudelta saakka, mistä kertovat mm. Tuhkanummen ja Yttilän Otan kalmistot. Asutus on keskittynyt lounaiselle viljelyseudulle. Kirkko- eli Köyliönsaaren viljavat rinteet olivat alun alkaen varhaisimpia asuinpaikkoja. Alueella on 14 kylää, jotka mainitaan 1560-luvun veroluettelossa; Puolimatka, Huhti, Kepola, Yttilä, Karhia, Kankaanpää, Tuohiniemi, Peuhua, Vellinkylä, Vinnari, Varpula, Lähteenkylä, Paavila ja Tuiskula. Kylien alueet oli aluksi raivattu pelloiksi. Kalmbergin kartassa, joka kuvaa noin vuoden 1855 tilannetta, näkyy selvästi että Köyliönjärven läntinen puoli on viljely- ja niittykäytössä, kun koillinen osa järven rantaa on vielä luonnontilainen. 1900-luvun alussa suurin osa nykyisistä pelloista oli jo viljelykäytössä. Järven ranta-alueet ja Köyliönjoen alkuosa Ehtamo-Tuiskula välillä oli vielä niittyinä. Järven itäpuolella kulkee Pyhän Henrikintie, joka on Köyliön ja Nousiaisen välillä oleva pyhiinvaellusreitti. Köyliön kohdalla se noudattaa vanhaa Huovintietä, jonka arvellaan olevan peräisin 800-luvulta.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Peltoviljely on jatkunut esihistorialliselta ajalta asti. Alueella on nykyään paljon erikoisviljelyä, kuten sokerijuurikasta, porkkanaa, muita juurikkaita ja jonkun verran myös mansikkaa. Tuiskulan alueella on jonkin verran kasvihuoneviljelyä. Eri puolella aluetta, varsinkin Säkylän kunnan puolella, on broilerikasvattamoita.
4.4. Rakennettu ympäristö	Asutus on keskittynyt lounaiselle viljelyseudulle tyypillisesti ryhmämäisiksi kyliksi tai talot / tilat sijoittuivat nauhamaisesti viljelysten taustalle. Maisemassa näkyy sodan jälkeisen pika-asutuksen leima. Avoimilla pelloilla tyypillisesti sijaitsevat siirtolaistilat ovat usein tuuhean pensas- tai kuusiaidan ympäröimiä. Ranta-alueilla on runsaasti loma-asutusta.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Ryhmämäisiä kyliä ja teiden vieressä nauhamaisia kyliä.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännekohteiden sijaintiin	Alueella olevat muinaisjäännekohteet ovat suurimmaksi osaksi melko lähellä nykyistä asutusta jokien varsilla tai korkeammalla kalliolla.

4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	<p>Köyliönjärven kulttuurimaiseman sisään jäävä Köyliönsaaren Vanhakartanon ja kirkon historiallinen maiseman RKY2009 alue kattaa Kirkkokarin, Kaukosaaren, Kirkkosaaren ja Köyliön keskustasta itään päin olevat peltoalueet. RKY2009 alueella oleva Vanhakartanon päärakennus on ilm. vuodelta 1817 samoin kuin toinenkin asuinrakennus. Asuinrakennusten välissä on holvattu "Lallin kellariksi" kutsuttu kivinen kellari. Se liittyyne johonkin rakennusvaiheeseen 1500-luvulta. Kaksikerroksinen, punamullattu "Alapytinki" lienee rakennettu 1700-luvun lopulla palvelusväen asuinrakennukseksi. Kartanon hedelmäpuutarha juontaa juurensa 1600-luvulta. Päärakennuksen ympärillä oleva puisto on saanut nykyisen muotonsa 1800-luvulla. Saaren korkeimmalle kohdalle sijoittunut kokonaisuus on historiallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas. Myös alueen läpi kulkeva Huovintie kuuluu RKY2009 listaukseen. Huovintie oli yksi keskiajan huomattavimpiin kuulunut tie, joka yhdisti Kokemäenjoen suualueen Varsinais-Suomen jokiasutuksen latvoihin.</p> <p>Köyliönsaarella sijaitseva suojeltu Köyliön puukirkko rakennettiin 1752. Nykyiseen asuunsa se muutettiin 1890. (S. Gripenberg). Kirkko sijaitsee vanhalla hautausmaalla ikihongikon keskellä. Koko maisema-alue on arvotettu myös maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöiksi; Köyliönjärven kulttuurimaisema ja Pyhäjärven ja Köyliönjärven välinen kulttuurimaisema, joiden sisällä useampia pienempiä merkittäviä kulttuuriympäristön alueita. Näitä ovat Tuiskulan myllyketo, Tuiskulan kylämiljö, Pajulankylä, Köyliönkartanon koivukuja (uusittu), Köyliönsaari, Köyliönkartano eli Vanhakartano, Kepolan kartano ja kulttuurimaisema, Ytttilän Otta, Ytttilän kylä, Hemmi ja Pryhti ja Kuninkaanlähteen mylly. Suurin osa nykyisestä maisema-alueesta on ollut RKY1993 aluetta. Maakunnallisesti arvokkaita rakennusperinnönkohteita alueella on kaksi; Kepola työväentalo ja Puolimatkan kartano ja kulttuurimaisema. Kepolan kartanon nykyinen päärakennus on vuodelta 1922. Puolimatkan kartanon puinen päärakennus on 1870-luvulta.</p>
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	<p>Kirkkosaaren pohjoiskärjessä on istutettua tammimetsää ja rautakautinen kalmisto.</p> <p>Ytttilän kylässä on säilynyt monia vanhoja pihapiirejä sekä entinen kansakoulu vuodelta 1880.</p> <p>Kankaanpään kylässä on Kuninkaanlähteen vanha myllypaikka.</p> <p>Kirkkoluodon lähellä sijaitsevaa Kaukosaarta on muokannut ikimuistoinen laiduntaminen. Saari on maisemallisesti edustava ja heijastaa edelleen seudun laidunnusperinnettä. Laidunnus on päätynyt viime vuosikymmeninä, mutta sen merkit ovat vielä toistaiseksi havaittavissa.</p> <p>Köyliönjoen varressa sijaitseva Tuiskulan kylä on edustava perinteinen kylä, jossa on säilynyt paljon vanhaa rakennuskantaa. Kylän lähellä kosken partaalla on vanha, Satakunnan ainut toiminnassa oleva vesimylly, joka on tehty luonnonkivestä ja tiilestä.</p>
4.5. Perinnemaisemat	<p>Köyliön maisema-alueella on 14 perinnemaisemakohtetta. Laajimmat yhtenäiset alueet sijoittuvat Kirkkosaaren pohjoiskärkeen (M), johon liittyy Uittamon niitty (M), Kaukosaaren (M+) perinnemaisema ja suualueella oleva Köyliönjärven luusua (P-). Muita pienempiä paikallisesti arvokkaita perinnemaisemakohteita Köyliössä ovat; Ytttilän Otan kedot (P+), Kankaanpään kylän kedot (P), Tupalan laitumet (P), Tuiskulan myllyketo (P), Järvenpään niitty (P-) ja Ehtamon keto (P-). Erytistykisopimusten alaisia perinnemaisemakohteita ovat Palosen hakamaa (ET), Karosen koivuhaka (ET), Salon laitumet (ET) ja Lauttarannan Rosenlewin laitumet (ET).</p>
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	<p>Lallin ja Pyhän Henrikin traditio tekee Kirkkosaaresta yhden Suomen historian keskeisimmistä paikoista. Kirkkosaaren Vanhakartanon talonpoikaisäntä Lalli surmasi vuona 1156 piispa Henrikin Köyliönjärven jäällä. Tämän jälkeen saari kartanoineen joutui Turun piispan istuimen omistukseen. Kuningas Kustaa Vaasan aikana kartano joutui kruunulle ja siitä muodostettiin kuninkaankartano. Vuodesta 1748 se on kuulunut Cedercreutz -suvulle. Köyliönjärven pohjoispäässä sijaitseva pieni Kirkkoluoto liittyy myös Pyhän Henrikin kulttiin. Saarella on jäännöksiä mahdollisesti jo 1300-luvulla rakennetusta muistokappelista. Kirkkoluodolle pystytettiin vuonna 1956 kristinuskon Suomeen tulosta kertova muistomerkki. Kirkkoluodon lähellä sijaitsevaa Kaukosaarta on muokannut ikimuistoinen laiduntaminen. Saari on maisemallisesti edustava ja kuvaa edelleen seudun laidunnusperinnettä. Laidunnus on päätynyt viime vuosikymmeninä, mutta sen merkit ovat vielä toistaiseksi nähtävissä.</p> <p>Köyliön keskustan taajamasta Köyliönsaaren johtavan tien varressa on noin kahden kilometrin mittainen koivukuja. Kujan puut uusittiin vuonna 2009. Tämän lisäksi vastaavanlaiset koivukujat on istutettu Kepolan kartanoon ja Räpin tilalle johtavien teiden varteen.</p>
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	<p>Köyliönjärven luusaan on tehty lintutorni lintujen tarkkailua varten. Uimarantoja Köyliön kunnan alueella on viisi ja ulkoilureitistö Kepola-Kauttua lähtee Pajulan koululta. Alueeseen liittyvä Lallin legenda ja historialliset kohteet kiinnostavat matkailijoita. Alueen poikki kulkeva Pyhän Henrikin tie on osa valtakunnallista 140 kilometrin pituista kulttuurimatkailu- ja retkeilyreitistöä, joka alkaa Turun tuomikirkolta ja loppuu Kokemäelle. Köyliön ja Nousiaisten välillä kulkeva muinaistien osa on tunnettu kautta vuosisatojen Sant Henrikin tienä ja se seurailee keskiajalta perua olevaa Huovintietä.</p>

4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	<p>Alue edustaa Satakunnassa pitkään viljeltynä ollutta perinteistä viljelyseutua. Köyliönjärveen viettävät hienosta hiedasta tai / ja hiesusta koostuvat pellot, jotka jatkuvat laajana yhtenäisenä savikkona Säskylän puolella. Alueen läpi kulkee Huovintie, joka on yksi keskiajan huomattavimmista teistä. Huovintie oli osa keskiaikaista yleistä maantieverkkoa, joka yhdisti Varsinais-Suomen ja Satakunnan hallintokeskuksia, kaupunkeja ja kauppapaikkoja. Keskiaikaisesta Huovintiestä eroaa Köyliössä Pyhän Henrikin tienä tunnettu keskiaikainen pyhiinvaellusreitti. Tie on muodostunut Säskylänharjulle. Harju on merkittävä pohjaveden muodostumisalue ja se kulkee luode-kaakkosuuntaisesti Köyliönjärven läpi harjusaarionona. Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajalla Säskyläntien eteläpuolelle on kaavoitettu alueita rakentamiselle. Maisema-alueen reunan läheisyyteen rakennetaan uusia liikekiinteistöjä ja teollisuutta. Säskylän puolella on myös useita broilerikasvattamoita, jotka sijaitsevat eri puolella avointa viljelymaisemaa. Rakennukset ovat suuria, mutta kuitenkin melko matalia ja laajassa mittakaavassa katsottaessa maisemaan katoavia. Köyliönjärven rannoilla on paljon loma-asutusta, joka paikoin peittää näkyvyyden järvelle.</p>
5. MAISEMAKUVA	<p>Köyliönjärven maisema-alue edustaa Ala-Satakunnan viljelyseudulle tyypillistä kulttuurimaisemaa. Lisäksi alueella on poikkeuksellisen korkeat historialliset arvot. Maiseman peruselementtinä on matalarantainen Köyliönjärvi, jota reunustavat laajat, alavat viljelykset sekä niiden takainen nauhamainen asutus ja metsävyöhykkeet. Köyliönjärven kulttuurimaisema yhtyy etelässä laajana viljelyaukeana Säskylän alaviin peltomaisemiin. Köyliönjärven maisemakuvan vaikuttavuus perustuu laajoihin rauhallisiin näkymiin, hyvin hoidettuihin vanhoihin maatiloihin ja vaihtelevaan rakennuskantaan. Erikoislaatuisuutta lisäävät alueen historialliset erityispiirteet. Maisemakuvaa häiritsevinä elementteinä voidaan pitää rantojen runsasta loma-asutusta, joka on ristiriidassa historiallisen ja avoimen maisemakuvan kanssa, sekä maisemaan sopimatonta rakentamista Yttilän ja Köyliön kirkonkylän ympäristössä. Alueen etelärajalla Säskyläntien varressa alueeseen kohdistuu maankäytöllisiä muutospaineita. Rajan välittömään tuntumaan ollaan rakentamassa uusia liikekiinteistöjä ja alueella ollaan muuttamassa liikennejärjestelyitä. Säskyläntieltä aukeaa suhteellisen laajat näkymät koko alueelle.</p>
6. RAJAUS	<p>Uusi valtakunnallisesti arvokkaan Köyliönjärven kulttuurimaisema-alueen rajausta ei muutu. Maisema-alueen rajausta on sama kuin Valtioneuvoston vuonna 1995 antamassa päätöksessä.</p>

7. KUVAILUTEKSTI

Maisemakuva:

Köyliönjärven kulttuurimaiseman peruselementtinä on matalarantainen Köyliönjärvi, jota reunustavat laajat, alavat viljelykset sekä viljelyksiin rajoittuva nauhamainen asutus ja metsävyöhykkeet. Köyliönjärven kulttuurimaisema yhtyy etelässä laajana viljelyaukeana Säkylän alaviin peltomaisemiin, jotka muodostavat Satakunnan suurimpia yhtenäisiä peltoaukeita. Köyliönjärven maiseman vaikuttavuus perustuu laajoihin rauhallisiin näkymiin, hyvin hoidettuihin vanhoihin maataloihin ja vaihtelevaan rakennuskantaan. Historialliset erityispiirteet tuovat alueelle lisäarvoa. Maisemakuvaa häiritsevänä piirteenä voidaan pitää Köyliönjärven rantojen paikoin melko runsasta loma-asuntojen määrää, mikä on ristiriidassa historiallisen avoimen maisemakuvan kanssa, sekä maisemaan sopimatonta rakentamista Yttilän ja Köyliön kirkonkylän ympäristössä. Asutustaajamien läheisyydessä on jonkin verran maisemaan sopimatonta rakentamista. Säkylän laajalle peltoaukealle on rakennettu isoja broilerikasvattamoita ja Köyliön puolelle suuri vihannespakkaamo. Nämä rakennukset maisemakuva on kuitenkin vielä kestänyt.

Luonnonpiirteet:

Köyliönjärvi on geologisesti vajoama-allas, jolle ovat tyypillistä niemettömät ja lahdettomat rannat. Järven eteläpäässä levittäytyvät lounaiselle viljelyseudulle ominaiset laajat savikkoiset tasankoalueet. Köyliönjärven keskeltä nousevat saaret harjuineen muodostavat järvimaisemalle omaleimaisen ilmeen. Vuosisatainen maanviljely ja karjanhoito ovat muokanneet Köyliönjärven rannat alaviksi viljelymaiksi ja niityiksi. Maisema-alueen maaperä ja olosuhteet ovat otolliset erikoisviljelylle, jota alueella on runsaasti. Viljava maa tarjoaa hyvät edellytykset myös puutarhaviljelylle. Järven keskellä olevat Kirkkosaari ja Kaukosaari kuuluvat osaksi kaakko-luode suunnassa kulkevaa harjuksoa, joka kulkee Köyliönjärven halki. Samaan harjuksoon kuuluu muun muassa Säkylänharju. Järven luoteisosasta alkaa Köyliönjoki, joka laskee Kiukaisten ja Panelian ja Eurajoen kautta lopulta mereen. Kankaanpään kylässä on patoamalla aikaansaatu suuri lähdelampi. Kuninkaanlähteeksi kutsuttu lampi on saanut nimensä Kustaa III:n vierailtua paikalla vuonna 1775. Köyliönjärvi on vähitellen rehevöitynyt ja järven pohjoispäässä ja Kirkkosaaren rannoilla on linnustollisesti merkittäviä ruovikkoalueita. Järven pohjois- ja keskiosat kuuluvat Natura 2000-verkoston, valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan ja koko järvi IBA-lintualueeseen.

Kulttuuripiirteet:

Asutus on jatkunut alueella yhtäjaksoisesti rautakaudelta saakka, mistä kertovat mm. Tuhkanummen ja Yttilän Otan kalmistot. Asutus on keskittynyt lounaiselle viljelyseudulle tyypillisesti ryhmämäisiksi kyliksi tai nauhamaisesti viljelysten taustalle. Viljavaa kulttuurimaisemaa leimaa vuraan Vanhakartanon sijainti arvokkaalla ja keskeisellä paikalla. Maisemakuvassa näkyy myös sodanjälkeisen pika-asutuksen leima. Avoimilla pelloilla tyypillisesti sijaitsevat siirtolaistilat ovat tuuhean pensas- tai kuusiaidan ympäröimiä.

Kirkko- eli Köyliönsaari on loivarinteinen ja rehevärantainen saari, jonka viljavat rinteet olivat alueen varhaisimpia asuinpaikkoja. Kirkkosaaren Vanhakartanon talonpoikainen isäntä Lalli surmasi vuonna 1156 piispa Henrikin Köyliönjärven jäällä. Tämän jälkeen saari kartanoineen joutui Turun piispanistuimen omistukseen. Kuningas Kustaa Vaasan aikana kartano joutui kruunulle ja siitä muodostettiin kuninkaankartano. Vuodesta 1748 alkaen tila on kuulunut Cedercreutz-suvulle. Vanhakartanon nykyinen päärakennus on ilmeisesti vuodelta 1817, samoin kuin tilan toinenkin asuinrakennus. Asuinrakennusten välissä on 1500-luvun tienoilta peräisin oleva holvattu, "Lallin kellariksi" kutsuttu, kivinen kellari. Kaksikerroksinen, punamullattu "Alapytinki" lienee rakennettu 1700-luvun lopulla palvelusväen asuinrakennukseksi. Kartanon hedelmäpuutarha juontaa juurensa 1600-luvulta. Lehtevä, tammien, lehmusten, vaahteroiden ja jalavien luonnehtima kartanon puisto on saanut nykyisen muotonsa 1800-luvulla. Saaren korkeimmalle kohdalle sijoittunut kokonaisuus on historiallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas. Kirkkosaarella sijaitseva suojeltu Köyliön puinen ristikirkko rakennettiin 1752. Nykyiseen asuunsa se muutettiin vuonna 1890. (S. Gripenberg). Kirkko sijaitsee vanhalla hautausmaalla ikihongikon keskellä. Kirkkosaaren pohjoiskärjessä on istutettua tammimetsää ja rautakautinen kalmisto.

Kirkkoluodon lähellä sijaitsevaa Kaukosaarta on muokannut ikiaikainen laiduntaminen. Saari on maisemallisesti edustava ja kuvaa edelleen seudun laidunnusperinnettä. Laidunnus on päättynyt, mutta sen merkit ovat vielä toistaiseksi havaittavissa. Köyliönjärven pohjoispäässä sijaitseva pieni Kirkkoluoto liittyy Pyhän Henrikin kulttiin. Saarella on jäännöksiä mahdollisesti jo 1300-luvulla rakennetusta muistokappelista sekä vuonna 1956 pystytetty, kristinuskon Suomeen tulosta kertova muistomerkki.

Köyliönjärven itärannalla sijaitsevan Kepolan kartanon historia liittyy kiinteästi Köyliönsaaren Vanhakartanoon. Lounaisrannalla sijaitseva Puolimatkan kartano on taas erotettu Vanhakartanon maista vuonna 1812. Kummatkin kartanoalueet muodostavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden järven rantaan.

	<p>Köyliön keskustaajamasta Kepolasta johtaa Köyliönsaaren Vanhakartanoon noin kahden kilometrin pituinen komea koivukuja, joka jäsentää Köyliönjärven avaraa kulttuurimaisemaa. Koivukuja uusittiin vuonna 2009. Köyliönjärven kulttuurimaisemaa myös jakavat viime vuosina Köyliöntieltä Kepolan ja Räpin tiloille johtavien teiden varsille istutetut koivukujat. Koivukujaa pitkin Kirkkosaareen johtava vanha kyläraitti jatkuu järven itärannalle ja siellä rantaviljelyksiä seuraillen kohti järven etelä- ja pohjoiskärkiä. Yttilän kylässä on kulttuurihistoriallisesti arvokasta talonpoikaista rakennuskantaa.</p> <p>Köyliönjärven itäpuolella kulkee Pyhän Henrikintie, joka on Köyliön ja Nousiaisten välillä oleva pyhiinvaellusreitti. Köyliön kohdalla reitti noudattaa vanhaa Huovintietä, jonka arvellaan olevan peräisin 800-luvulta.</p> <p>Maisema-alueella on 14 kylää, jotka mainitaan 1560-luvun veroluettelossa: Puolimatka, Huhti, Kepola, Yttilä, Karhia, Kankaanpää, Tuohiniemi, Peuhua, Vellinkylä, Vinnari, Varpula, Lähteenkylä, Paavila ja Tuiskula. Yttilän kylässä on säilynyt monia vanhoja pihapiirejä ja talonpoikaista rakennuskantaa sekä entinen kansakoulu vuodelta 1880. Kankaanpään kylässä on Kuninkaanlähteen vanha myllypaikka. Köyliönjoen varressa sijaitseva Tuiskulan kylä on edustava perinteinen kylä, jossa on säilynyt paljon vanhaa rakennuskantaa. Kylän lähellä kosken partaalla on vanha, Satakunnan ainut toiminnassa oleva vesimylly. Mylly ja sen vieressä oleva saha on rakennettu 1870-luvulla. Sillan toisella puolella oleva asuintupa, luhti ja aitta ovat samalta ajalta. Saha lopetti toimintansa 1960-luvulla.</p>
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Valtakunnallisesti arvokas
8.2. Arviointiteksti	Köyliönjärven kulttuurimaisema-alueella on esihistorialliselta ajalta asti periytyvä kyläasutus ja pitkään jatkunut maanviljely. Alueen läpi kulkee Huovintie, joka oli yksi keskiajan huomattavimmista teistä. Tieosuus Nousiaisista Kokemäelle tunnetaan myös Pyhän Henrikin tienä. Köyliönjärven saaret luovat alueelle oman, muusta ympäristöstä poikkeavan ilmeen. Kyseiset saaret ovat arvotettu arvokkaiksi lintualueiksi. Alue muodostaa edustavan kokonaisuuden, jolla on luonnonarvoja, maisemallisia arvoja ja historiallista arvoa.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	0012, Näkymä Varppeelle
	0058, Näkymä länteen.
	0106, Näkymä Käärnummen teollisuusalueelta koilliseen.
	0222, Näkymä itään Köyliönjärvelle
	0272, Näkymä koilliseen Omahaaran suuntaan.
	0286, Näkymä etelään Säkylän tasangolle
	0352, Näkymä kaakkoon.
	0414, Näkymä lounaasen, Vähä-Säkälän puolella oleva broilerikasvattamo
	0439, Näkymä luoteeseen Säkylän tasangolle.
	3534, Näkymä kaakkoon Kepolan kartanon koivukuja
	3608, Näkymä itään Köyliönjärvelle, alueella on erikoisviljelyä
	3648, Näkymä Kuninkaanlähteelle
	3730, Kirkkosaaren perinnemaisemaa
	3816, Näkymä itään Lähteenkylään
	3850, Näkymä länteen Köyliönjoelle
	4021, Näkymä itään Köyliönjärvelle